

INFORMACIJA O AKTIVNOSTIMA NA INTEGRACIJI REGIONALNOG ENERGETSKOG TRŽIŠTA U 2018. GODINI

I UVOD

U okviru Berlinskog procesa, na Samitu Inicijative Zapadno balkanske šestorke, održanog 2015. godine, odobren je novi podsticaj razvoju regionalnog tržišta električne energije koje obuhvata šest ugovornih strana Energetske zajednice u Jugoistočnoj Evropi: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju, Crnu Goru, Kosovo i Srbiju. Države članice EU koje učestvuju u procesu – Austrija, Francuska, Njemačka, Italija i Ujedinjeno kraljevstvo – i šest država u fokusu, u saradnji sa Evropskom komisijom i Sekretarijatom Energetske zajednice, odlučile su da preduzmu korake u cilju poboljšanja energetske povezanosti u regionu i formiranju regionalnog tržišta.

Na sastanku je predstavljena lista tzv. „Mekih mjera“ koje su predviđene za države Zapadnog Balkana (WB6), iz oblasti energetike. Mjere su predložene sa ciljem da se omogući bolje korišćenje infrastrukture i stvore uslovi za investiranje.

Države Zapadnog Balkana su se obavezale da sprovedu set mjera za regionalnu i nacionalnu reformu u period do 2016. i do 2020. godine, a koje imaju za cilj razvoj tržišta električne energije i koje se između ostalog bave dodjelom i obračunom kapaciteta, spajanju tržišta i balansnim tržištima. Regionalne mjere se fokusiraju na jačanje regionalnih institucija i saradnje, dok nacionalne mjere imaju za cilj uklanjanje nacionalnih prepreka za razvoj regionalnog tržišta električne energije. Generalno, „Meke mjere“ su svrstane u 4 poglavlja:

1. Prekogranično balansiranje
2. Regionalna dodjela kapaciteta
3. Zajedničke mjere
4. Razvoj kratkoročnog tržišta

Takođe, odgovorne institucije dužne su da sačinjavaju izvještaj, odnosno plan upravljanja za sprovođenje „Mekih mjera“ koji se dostavlja Sekretarijatu energetske zajednice koji 3 puta godišnje objavljuje izvještaj o sprovođenju ovih mjera i ostvarenim rezultatima za svaku članicu pojedninačno. Treba uzeti u obzir činjenicu da će se nivo napretka u sprovođenju Mekih mjera odraziti na odluke Evropske unije kada je u pitanju finansijska podrška infrastrukturi.

U cilju integracije regionalnog energetskeg tržišta neophodno je sprovesti niz sinhronizovanih aktivnosti koje se odnose na bliže definisanje nacionalnog pravno-regulatornog okvira kroz zakonska i podzakonska akta i kreiranje setova harmonizovanih regionalnih metodologija i pravila. Isto zahtijeva koordinisanu saradnju relevantnih institucija i energetskih subjekata kako na nacionalnom tako i na regionalnom nivou.

II PREGLED AKTIVNOSTI ZNAČAJNIH ZA POVEZIVANJE CRNE GORE SA REGIONALNIM ENERGETSKIM TRŽIŠTEM U PRETHODNOM PERIODU, SA TRENUTNIM STATUSOM

U cilju poštovanja obaveza sprovođenja mekih mjera, do sada je realizovano niz aktivnosti koji nas svrstavaju u grupu zemalja sa najvećim stepenom urađenoga. U nastavku je dat pregled ključnih aktivnosti preduzetih u cilju sprovođenja mjera iz gore nevedenih poglavlja:

1. PREKOGRANIČNO BALANSIRANJE

1.1. Stvaranje zakonske mogućnosti za operatore prenosnih sistema da nabavljaju usluge balansiranja od svih operatora na nacionalnom, a u perspektivi i na regionalnom tržištu, pod konkurentnim uslovima

Zakonom o energetici definisan je bitan pravni i ugovorni okvir za nabavku usluga balansiranja u skladu sa zahtjevima Trećeg energetskog paketa.

U martu 2018. godine CGES je potpisao još jedan operativni sporazum o razmjeni prekogranične tercijarne rezerve i to sa Nezavisnim Operatorom Sistema u BiH – NOS BIH. Time su se stvorili uslovi za funkcionisanje prekograničnog balasnog mehanizma.

1.2. Usvajanje tržišno zasnovanog modela balansiranja koji omogućava nediskriminatornu prekograničnu razmjenu usluga balansiranja

Pored velikog broja podzakonskih akata došenih u prethodnom periodu potrebno je izdvojiti sljedeće akte odobrene od strane Regulatorna agencija za energetiku (Agencija):

- Tržišna pravila, od 14.07.2017. godine
- Pravila za rad balansnog tržišta električne energije, od 14.07.2017. godine

Ovim pravilima je omogućena nediskriminatorna prekogranična razmjena usluga balansiranja. Zatim,

- Pravila o primjeni transparentne procedure upravljanja zagušenjima i alokacijom prekograničnih kapaciteta za prenos električne energije, od 24.08.2017. godine i
- Pravila za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije, od 01.12.2017. godine

Dodjelu prekograničnih kapaciteta crnogorskog elektroprenosnog sistema, pored CGES-a sprovodi i regionalna kancelarija za koordinisane aukcije (Coordinated Auction Office for South East Europe - SEE CAO) u ime CGES-a. Tako je, pored Pravila o primjeni transparentne procedure upravljanja zagušenjima i alokacijom prekograničnih kapaciteta za prenos električne energije, Agencija odobrila i dva seta pravila za dodjelu prenosnih kapaciteta usaglašenih na regionalnom nivou, koje primjenjuje SEE CAO na svim zajedničkim granicama država čiji su operatori prenosnog sistema osnivači SEE CAO.

Ministarstvo ekonomije je donijelo Pravilnik o podacima koje obezbjeđuje operator prenosnog sistema električne energije i načinu dostavljanja i objavljivanja podataka od značaja za tržište električne energije ("Sl. list CG", br. 14/18 od 5. marta 2018.) kojom je transponovana regulativa Evropske komisije o transparentnosti.

2. REGIONALNA ALOKACIJA KAPACITETA

2.1. Uvođenje koordinisanog procesa izračunavanja kapaciteta za alokaciju kapaciteta „dan unaprijed”, na osnovu regionalno koordinisane prognoze zagušenja

CGES je jedan od osnivača regionalnog centra za koordinaciju sigurnosti (SCC), zajedno sa NOSBIH-om (Operator prenosa Bosne i Hercegovine) i EMS-om (Operator prenosa Srbije), i na taj način kroz svakodnevnu analizu sprovodi mjere regionalne sigurnosti snadbijevanja sa prenosne mreže. Od ove godine usluge SCC-a koriste i Operatori prenosnih sistema Bugarske, Grčke i Albanije.

3. ZAJEDNIČKE MJERE

3.1. Pravno i funkcionalno razdvajanje Operatora distributivnog sistema od snabdjevača

U skladu sa odredbama Zakona o energetici i Zakona o privrednim društvima, Skupština akcionara EPCG donijela je 23. juna 2016. godine Odluku o osnivanju Društva s ograničenom odgovornošću "Crnogorski elektrodistributivni sistem" Podgorica (CEDIS). CEDIS od 1. jula 2016. godine posluje kao posebno pravno lice u 100% vlasništvu EPCG, koje je osnovano radi obavljanja djelatnosti distribucije električne energije u okviru jedinstvenog elektroenergetskog sistema Crne Gore.

Agencija je odobrila Program mjera za primjenu nediskriminatornih uslova za pristup distributivnom sistemu električne energije u junu 2017. godine.

3.2. Implementaciju Regulative oTransevropskoj energetskej infrasktrukuri

U okviru projekta "Optimalno korišćenje energije i prirodnih resursa" koji je finansiran preko IPA 2012, pripremljen je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa, u cilju implementacije Regulative (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetska infrastrukturu. Nacrt zakona je dobio pozitivnu ocjenu od strane Sekretarijata energetske zajednice.

3.3. Razdvajanje i sertifikovanje operatora prenosnog sistema u skladu sa Trećim energetskim paketom EU

U cilju otklanjanja jednog od bitnijih prepreka za prekograničnu razmjenu električne energije Agencija je donijela Odluke 24. aprila 2018. godine kojom je Akcionarskom društvu Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES), izdala sertifikat, kao operatoru prenosnog sistema električne energije.

3.4. Dobijanje statusa posmatrača u ACER-u (Agencija za saradnju energetskih regulatora)

U decembru 2017. godine potpisan je sporazum sa Agencijom za saradnju energetskih regulatora (ACER) o učešću Agencije u ACER-ovim radnim grupama za električnu energiju i gas, čime je Agencija postala prvo regulatorno tijelo iz regiona koje je steklo status posmatrača u ACER-u. Gori.

4. RAZVOJ KRATKOROČNOG TRŽIŠTA

4.1. Eliminisanje ključnih pravnih i ugovornih prepreka za uspostavljanje organizovanih tržišta električne energije i spajanje tržišta

Donošenjem Zakona o energetici ("Sl. list CG", br. 5/16 i 51/17) i Zakona o prekograničnoj razmjeni električne energije i prirodnog gasa ("Sl. list CG", br. 42/16) eliminisane su ključne pravne i ugovorne prepreka za uspostavljanje organizovanih tržišta električne energije i spajanje tržišta. Ovim zakonima su prenešene odredbe Trećeg energetskog paketa propisa EU i postavljena je pravna osnova za uspostavljanje organizovanog tržišta električne energije u Crnoj Gori na nivou „dan-unaprijed“. Zakonom o energetici definisan je bitan pravni i ugovorni okvir za nabavku usluga balansirana u skladu sa zahtjevima Trećeg energetskog paketa.

4.2. Harmonizacija režima za porez na dodatu vrijednost (PDV) vezano za prekogranične transakcije električne energije

Sekretarijat energetske zajednice je konstatovao da je potrebno uložiti više napora u cilju usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU koji se odnose na PDV a u skladu sa preporukama Studije o implementaciji EU propisa iz oblasti PDV-a u državama članicama Energetske zajednice.

4.3. Povezivanje organizovanih „dan unaprijed tržišta“ električne energije sa najmanje jednom susjednom zemljom

U toku je uspostavljanje regionalnog spajanja dan unaprijed tržišta i prekograničnog balansiranja u skladu sa Memorandumom o razumijevanju o razvoju regionalnog tržišta električne energije (WB6 MoU). Inicijativa se proširila izvan granica WB6 prilikom Samita Zapadno balkanske šestorke održanog 12. jula 2017. godine u Trstu, gdje je WB6 MoU prvi put potpisan od strane države članice EU na ministarskom nivou.

U skladu sa Memorandumom o razumijevanju dogovorena je integracija tržišta zemalja WB6 – Multi Regional Coupling (MRC) u skladu sa Regulativama EU o Dodjeli kapaciteta i upravljanju zagušenjima – CACM (1222/2015) i Dugorošnoj dodjeli kapaciteta – FCA (1719/2016). Preduslov

je izrada podzakonskih akata ove dvije uredbe, kako bi se omogućilo funkcionisanje operatorima berzi zemalja WB6 i njihovo međusobno povezivanje.

Početkom 2018. godine su stupila na snagu nova aukcijska pravila – HAR, u skladu sa članom 51. Regulative 1719/2016, za dugoročnu dodjelu kapaciteta. Uz HAR donešen je set pravila i sporazuma za dodjelu prekograničnih kapaciteta, između svih konstituenata SEE CAO, čime je regionalna saradnja podignuta na još veći nivo.

Pokrenut je program uz podršku Centralne Evropske Inicijative CEI KEP (Central European Initiative – Know-How Exchange Programme – Support for Strengthening Energy Regulatory Authorities in the Western Balkans) sa ciljem dodatne pomoći i razmjene iskustava za Regulatorne agencije i učesnike WG AIMS.

Crna Gora aktivno učestvuje u radnoj grupi WB6 WG AIMS (WG Albania Italy Montenegro Serbia – Market coupling project) – radna grupa sastavljena od operatora prenosnih sistema i berzi električne energije regiona, sa opštim ciljem integracija u multiregionalno spajanje tržišta dan unaprijed, postepenim podregionalnim pristupom i jasnim zadatkom analize izvodljivosti, te kasnijom realizacijom projekta uparivanja tržišta četiri spomenute zemlje.

Takođe predstavnici crnogorskih institucija aktivno učestvuju na sastancima WB6 DA MI PSC (Western Balkan 6 – Day Ahead Market Integration Programme Steering Committee) – Upravljački komitet programa za tržišne integracije dan-unaprijed tržišta zemalja Zapadno balkanske šesterke.

4.4. Uspostavljanje berze električne energije u cilju omogućavanja trgovine na veleprodajnom tržištu

U cilju formiranja organizovanog tržišta, odnosno berze električne energije Zaključkom Vlade sa sjednice koja je održana 9. juna 2016. godine, COTEE, CGES i EPCG su se obavezali da osnuju društvo sa ograničenom odgovornošću u cilju uspostavljanja berze električne energije u Crnoj. Berza električne energije DOO je osnovana 7. avgusta 2017. godine.

Osnivački ulog od 150.000 eura omogućio je stvaranje pretpostavki za funkcionisanje kompanije za period od godinu dana. U tom periodu, osim donošenja osnovnih akata neophodnih za samo funkcionisanje kompanije, glavni cilj obavljanja djelatnosti je bio sagledavanje mogućih scenarija nesmetanog funkcionisanja berze električne energije, kao i povezivanja tržišta Crne Gore sa tržištima regiona. Naravno, čitav proces posmatran je kroz prizmu najboljih praksi zemalja EU u ovoj oblasti koji je skoro u svim slučajevima podrazumijevao određeni oblik strateškog partnerstva sa jednom od par najvećih kompanija u ovoj oblasti.

U tom smislu, u prvih godinu dana rada Berze električne energije urađen je Dokument koji se tiče identifikacije i evaluacije modela strateškog partnerstva, obezbjeđen kroz Tehničku pomoć Sekretarijata energetske zajednice. Sam dokument detaljno prikazuje situaciju na energetske sceni regiona, kao i opcije za otvaranje tržišta u Crnoj Gori uz fokus i preporuku modela koji su za Crnu Goru najizvodljiviji, od čega je istaknuto da se izdvaja "Business integration model" kao model koji najviše može da ponudi.

Bazirano na tom dokumentu, konsultantski tim je zajedno sa predstavnicima Berze električne energije izradio RFI tj. Zahtjev za informacijom zainteresovanosti potencijalnih strateških partnera. Isti dokument je prošao dodatnu obradu užeg stručnog tima pa je dobijen dokument koji bi se koristio za selekciju i filtriranje zainteresovanih strateških partnera i kao takav poslat je na sljedeće adrese:

1. CROPEX (Hrvatska burza električne energije)
2. SEEPEX (Southeast European power exchange)
3. Nord pool (Berza električne energije za Baltik i Nordijski dio Evrope)
4. GME (Gestore dei Mercati Energetici)
5. EPEX-spot (European Power Exchange spot)

Odgovori su dobijeni od strane Nordpool-a i EPEX-a koji su dostavili kompletnu dokumentaciju i informacije koje su tražene, što posebno raduje obzirom da je riječ o dvije ubjedljivo najveće kompanije u Evropi u ovoj oblasti. Nakon evaluacije dostavljenih dokumenata od strane Nordpool-a i EPEX-a, pristupilo se razgovorima koji su imali za zadatak da iskažu namjeru Berze za

strateško/komercijalnim partnerstvom uz razjašnjavanje potencijalnih nedoumica oko nivoa usluge i zahtjeva. Takođe, ideja ovih razgovora je bila i davanje šanse da se potencijalni strateški partneri neformalno izjasne o svojim mogućnostima i prezentuju ozbiljnost svoje namjere da učestvuju u daljim koracima procedure nalaženja strateškog partnera za Berzu električne energije. Kao rezultat ovih preliminarne razgovora raduje činjenica da su oba kandidata istakli zainteresovanost da uđu u vlasničku strukturu Berze električne energije. Na taj način dobijena je dodatna potvrda atraktivnosti našeg tržišta, odnosno potencijala za budući razvoj.

Fokus Berze električne energije u narednoj fazi je na RFO (Request for offer), kako bi se pripremili zahtjevi za konkretnu ponudu, sa kojima bi se krenulo u konačnu tendersku proceduru. Finalni korak će biti raspisivanje tendera putem dostavljanja RFO, gdje je preporučeno od strane konsultanata da se sprovede tender zatvorenog tipa i sa najbolje rangiranim, na osnovu njihove tehničke, funkcionalne i finansijske ponude, stupi u direktne pregovore.

Trenutnim tempom, očekuje da se ovaj dio uspješno okonča do kraja 2018. godine, te na taj način steknu preduslovi za početak operativnog rada u trećem kvartalu 2019. godine.

Obzirom na trenutnu finansijsku poziciju Berze električne energije, kao i očekivanja od djelatnosti ove kompanije u narednom periodu, neophodno je izvršiti dokapitalizaciju kompanije kako bi se omogućio njen nesmetan rad do kraja 2019. godine. Konkretni korak u tom smislu predstavlja dodatni ulog osnivača od po 70.000 eura.

Na osnovu izloženog, predlažemo Vladi da donese sljedeće

ZAKLJUČKE:

1. Vlada Crne Gore, na sjednici od _____ 2018. godine, je usvojila Informaciju o aktivnostima na integraciji regionalnog energetskog tržišta u 2018. godini.
2. Zadužuju se Ministarstvo ekonomije da o daljim aktivnostima informiše Vladu.
3. Zadužuju se osnivači Berze električne energije DOO, Crnogorski operator tržišta električne energije DOO, Crnogorski elektroprenosni sistem Crne Gore AD i Elektroprivreda Crne Gore AD, da izvrše uplate na ime povećanja osnivačkih uloga za po 70.000 eura, u roku od 30 dana.